

Fátækt á Íslandi samkvæmt skráargögnum Hagstofu Íslands 2000 til 2020

Kolbeinn Stefánsson

Fundur Velferðarvaktarinnar

22.8.2023

Efnisyfirlit

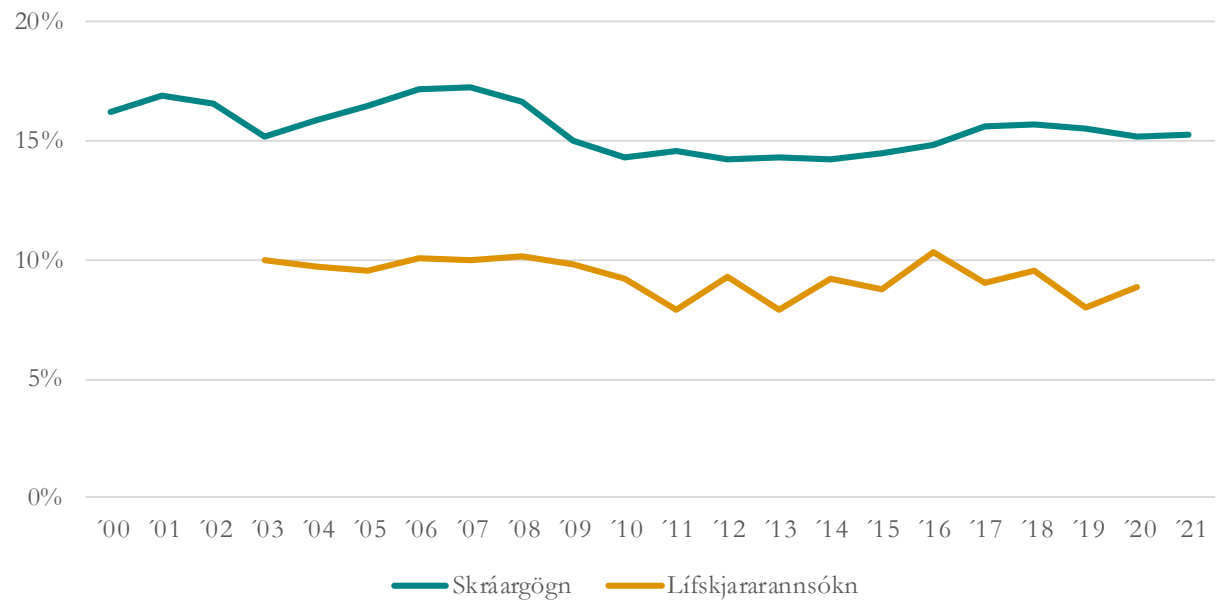
-
1. Almennar ræskingar
 2. Hin almenna þróun
 3. Barnafátækt
 4. Varanleiki og dýpt fátæktar
 5. Samantekt

- Fjalla ekki um
 - Eldri borgara
 - Öryrkjar
 - Innflytjendur

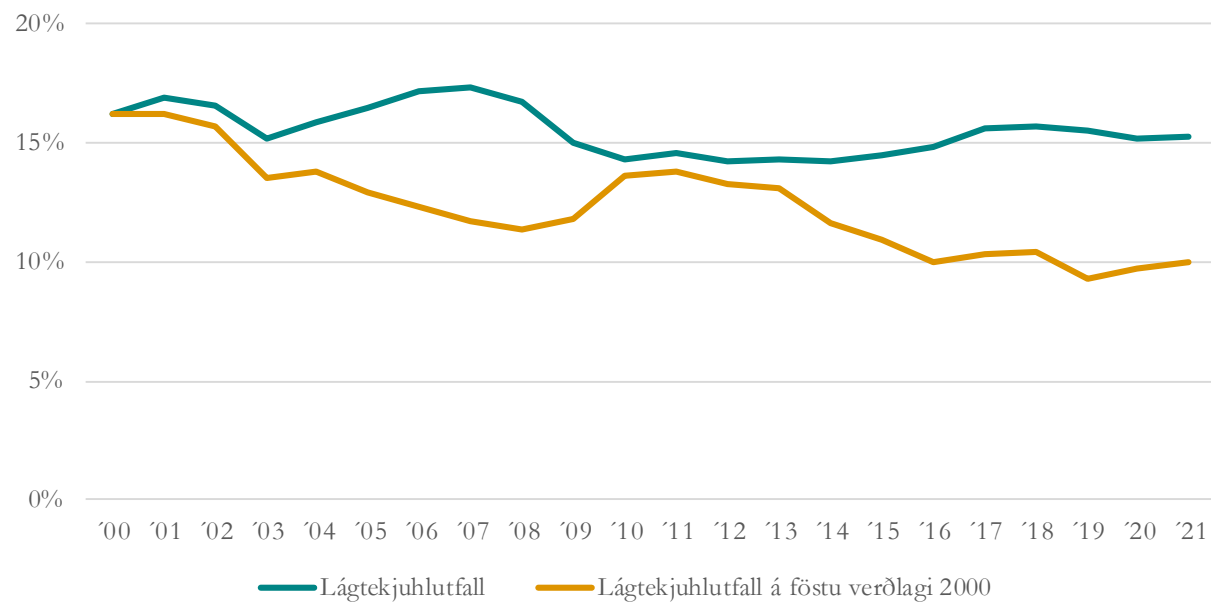
Gögn

-
- Skráargögn frá Hagstofu Íslands fyrir árin 2000 til 2021
 - Allir einstaklingar skráðir á landinu við lok hvers árs
 - Fyrirvarar
 - Höfum ekki upplýsingar um húsnæðiskostnað
 - Greiningar ná til 2020(2021)
 - Verðbólga og stýrivextir
 - Vantar upplýsingar um námslán
 - Þurfum betri upplýsingar um öryrkja

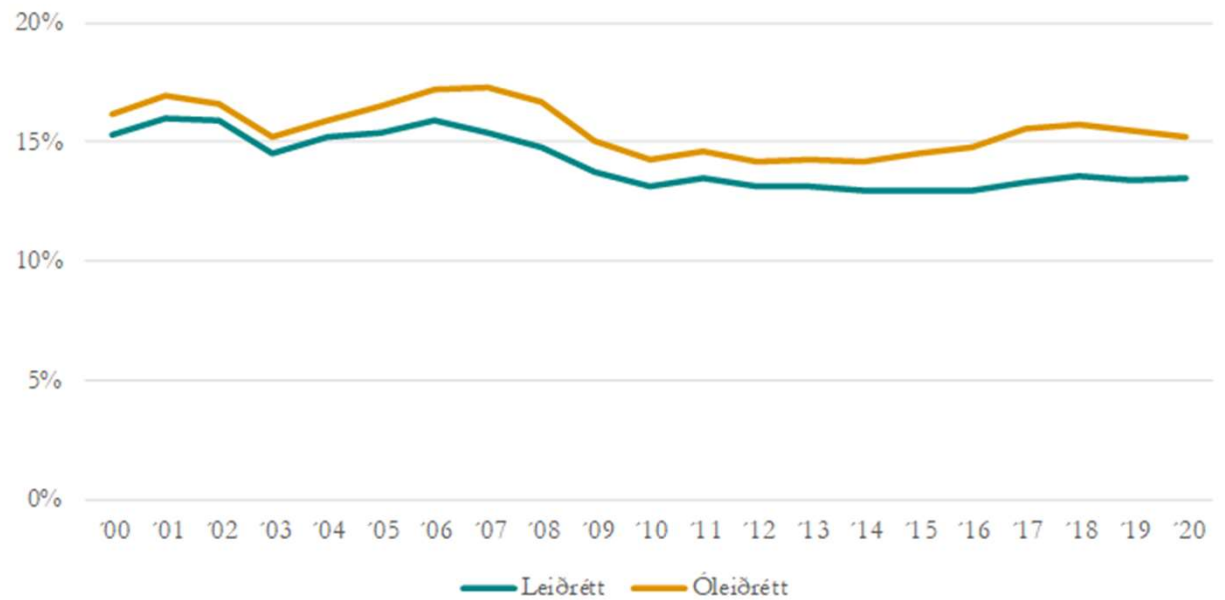
Lágtekjuhlutfall
hvers árs 2000
til 2021.

Árlegt
lágtekjuhlutfall og
lágtekjuhlutfall
2000 uppfært með
verðlagsþróun.

Árlegt
lágtekjuhlutfall án
þeirra sem voru
nýir í gögnunum
hvert ár eða hurfu
úr gögnunum árið
eftir.

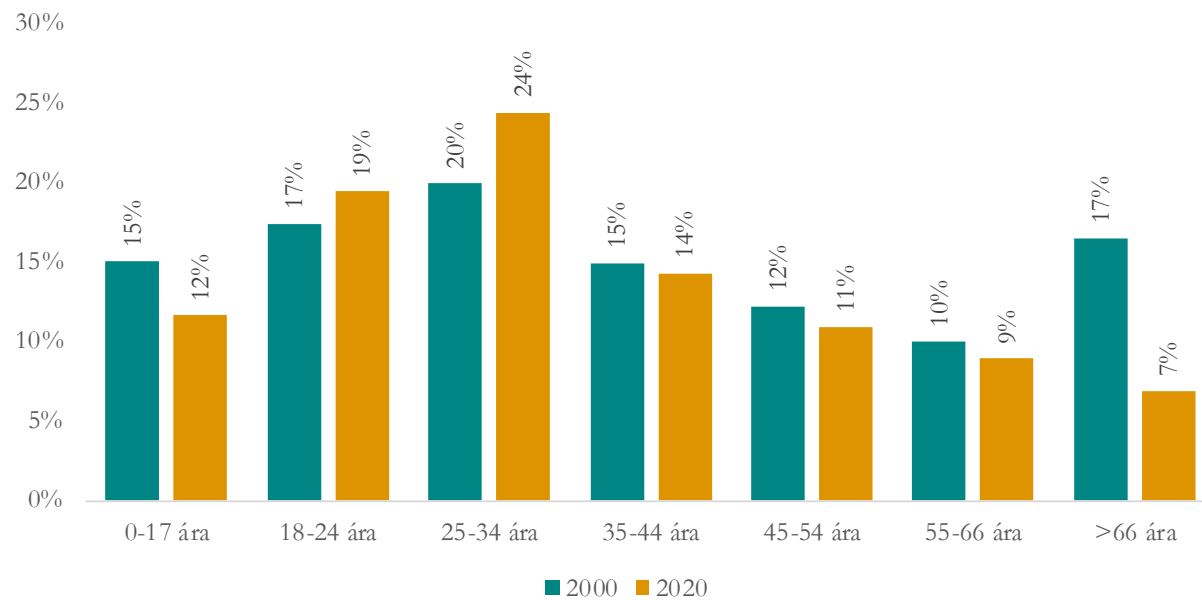

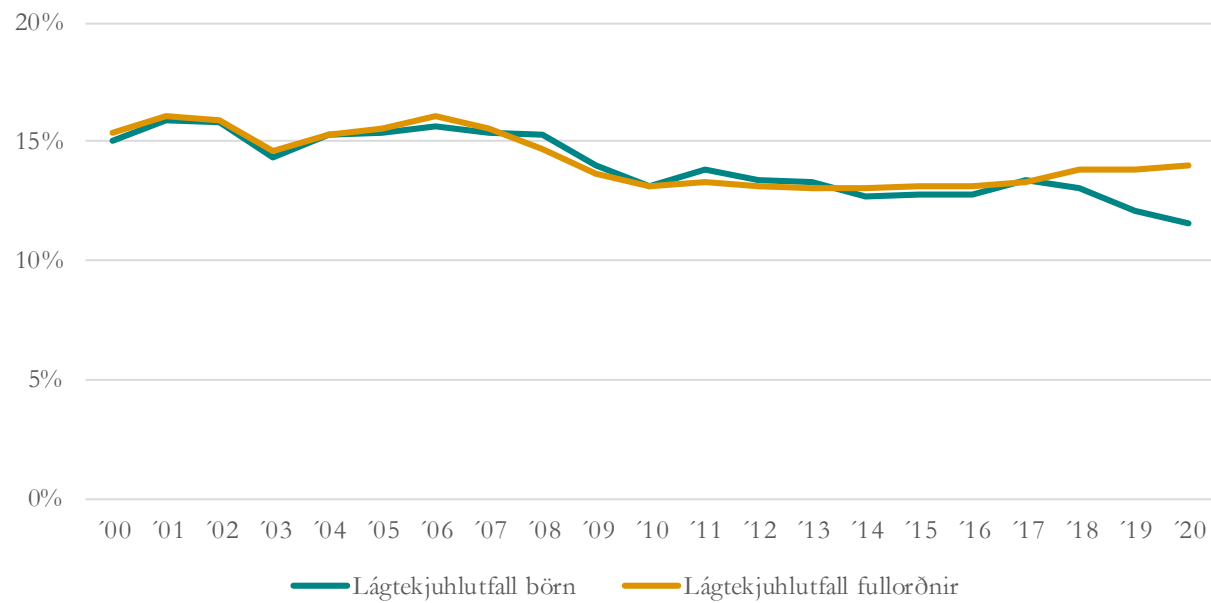
Barnafátækt

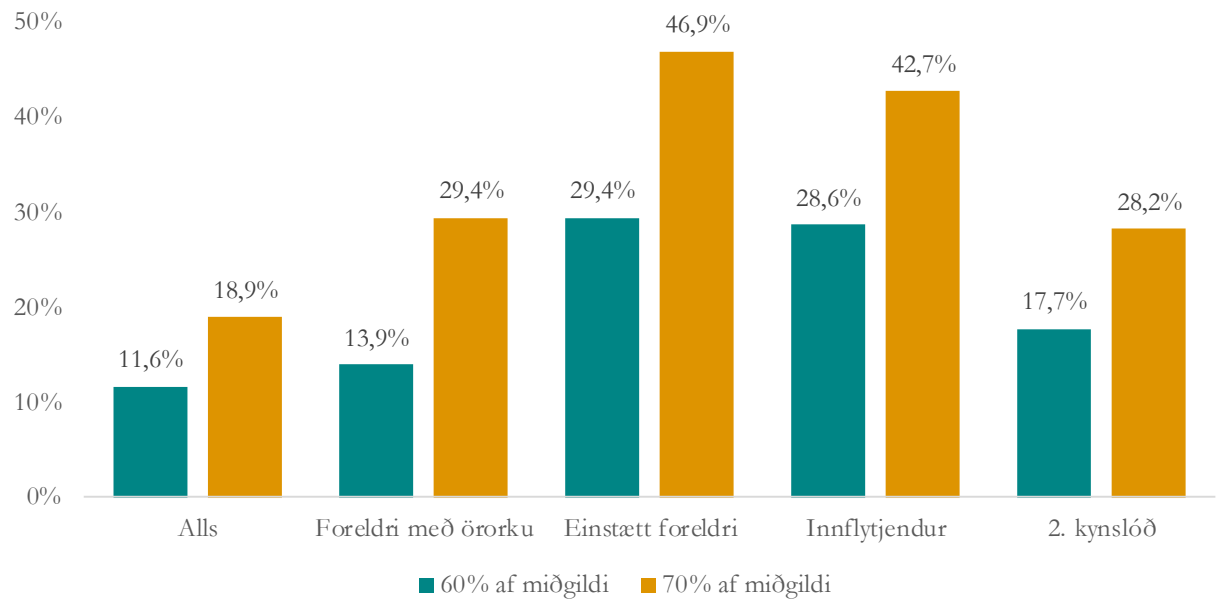
Lágtekjuhlutföll mismunandi aldurshópa 2000 og 2020

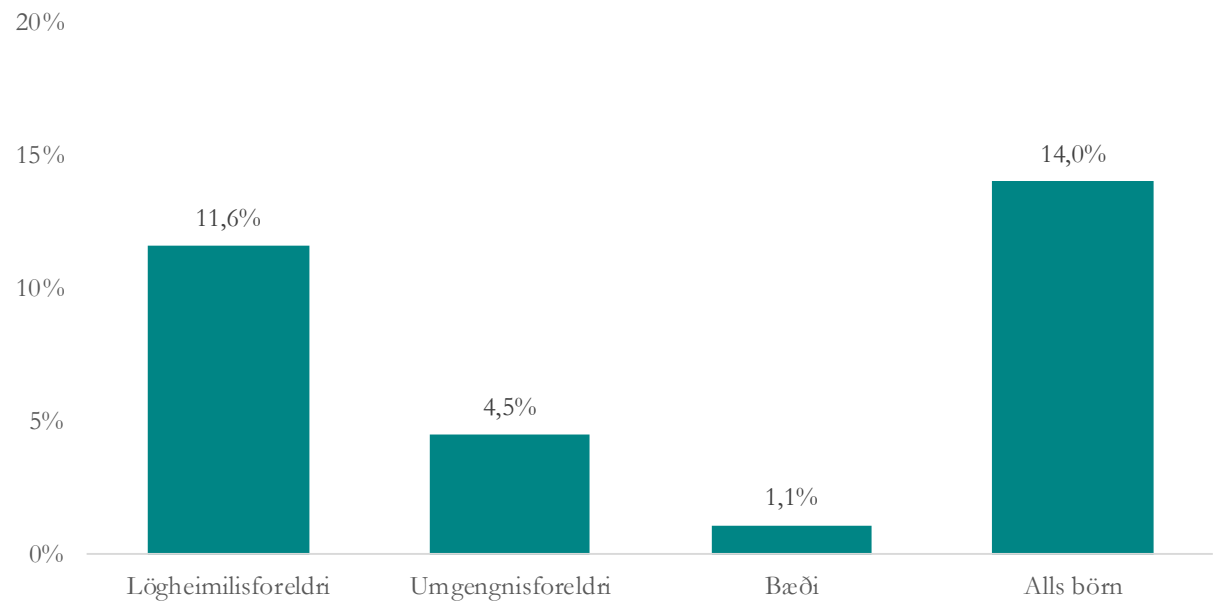
Lágtekjuhlutföll
barna og
fullorðinna
borin saman

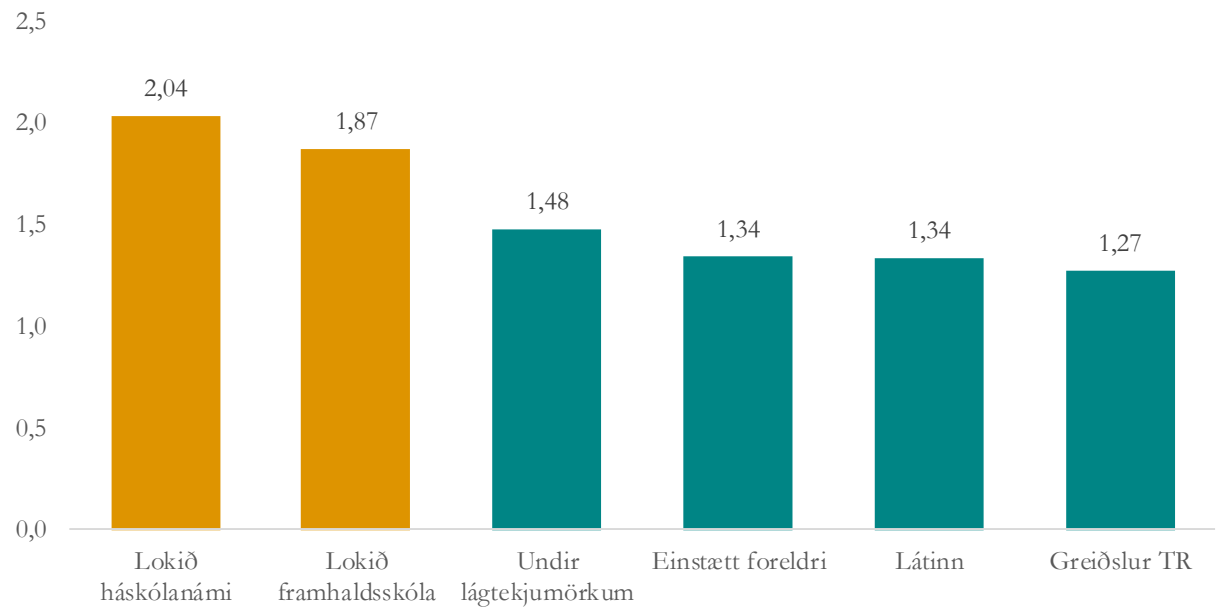
Lágtekjuhlutföll
mismunandi
hópa barna árið
2000, miðað við
tvenn
lágtekjumörk

Lágtekjuhlutföll
barna að teknu
tilliti til stöðu
beggja heimila
skilnaðarbarna

Gagnlíkindahlutföll á
útkomum árið 2020,
samanburður 14–16
ára einstaklinga árið
2000 undir og yfir
lágtekjumörkum

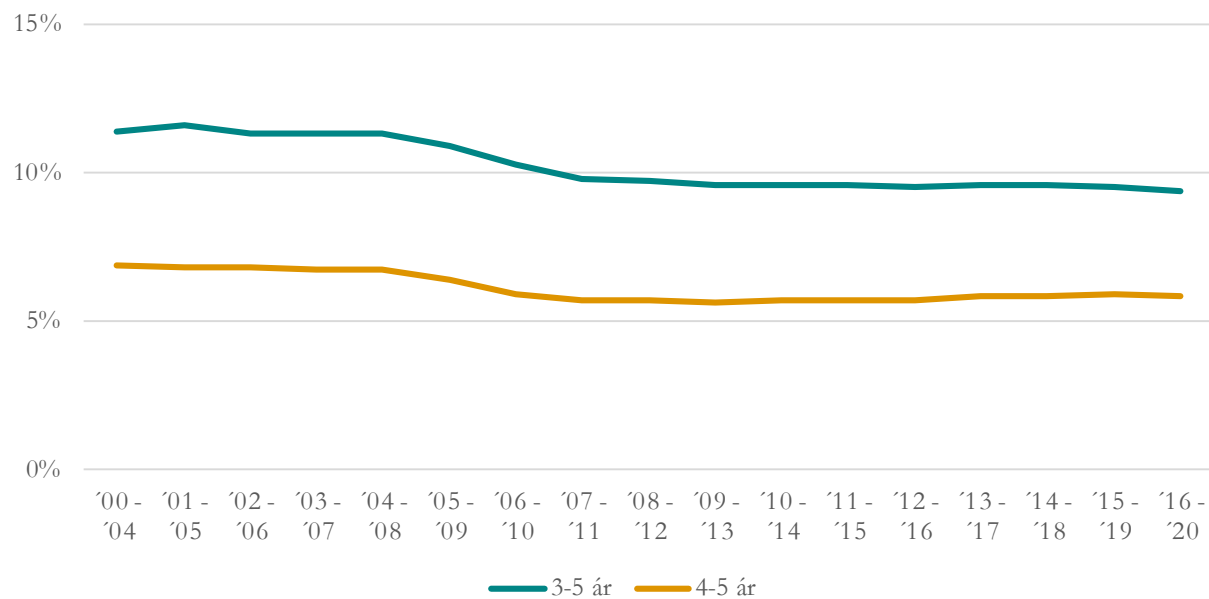

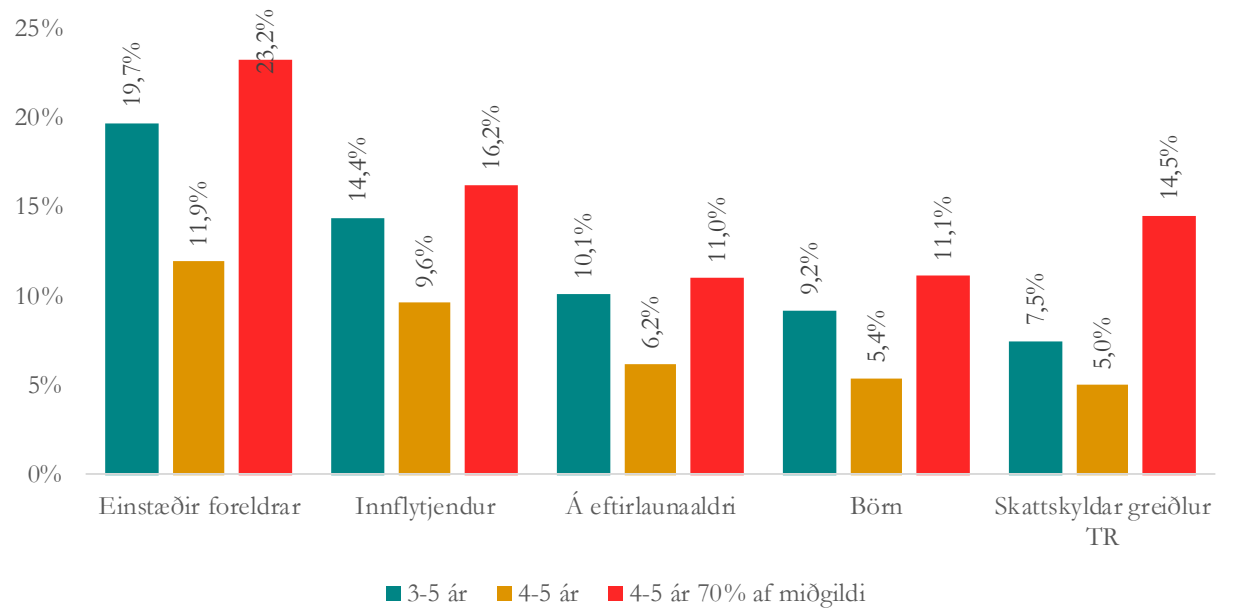
Varanleiki og
dýpt fátæktar

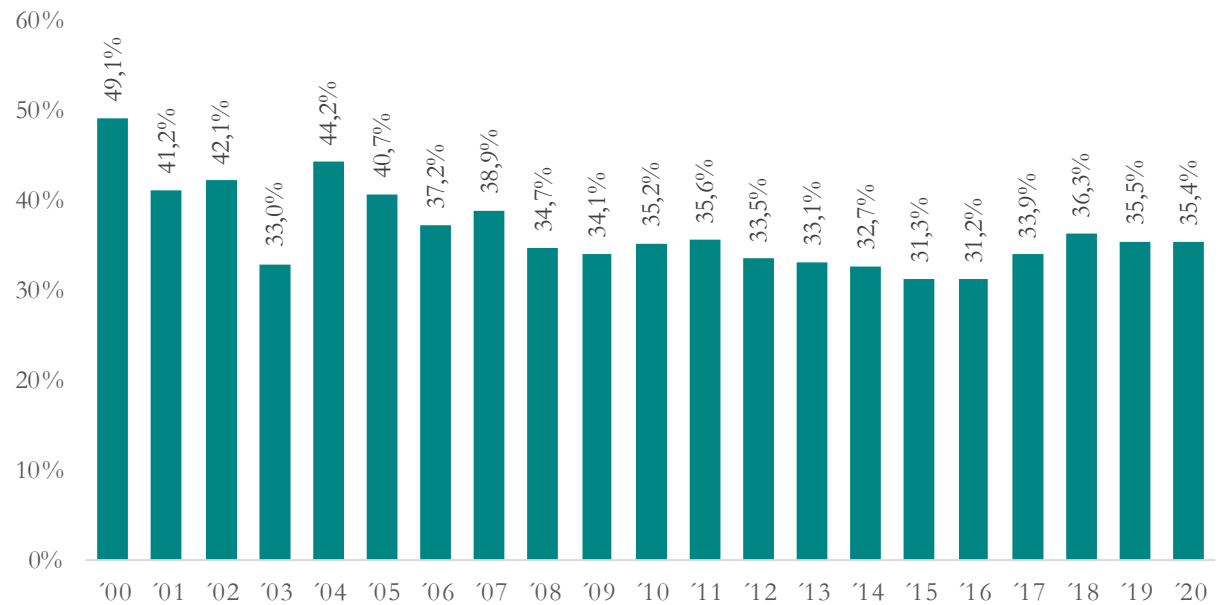
Hlutfall undir
lágtekjumörkum
3–5 eða 4–5 ár á
fimm ára
tímabilum 2000–
2020.

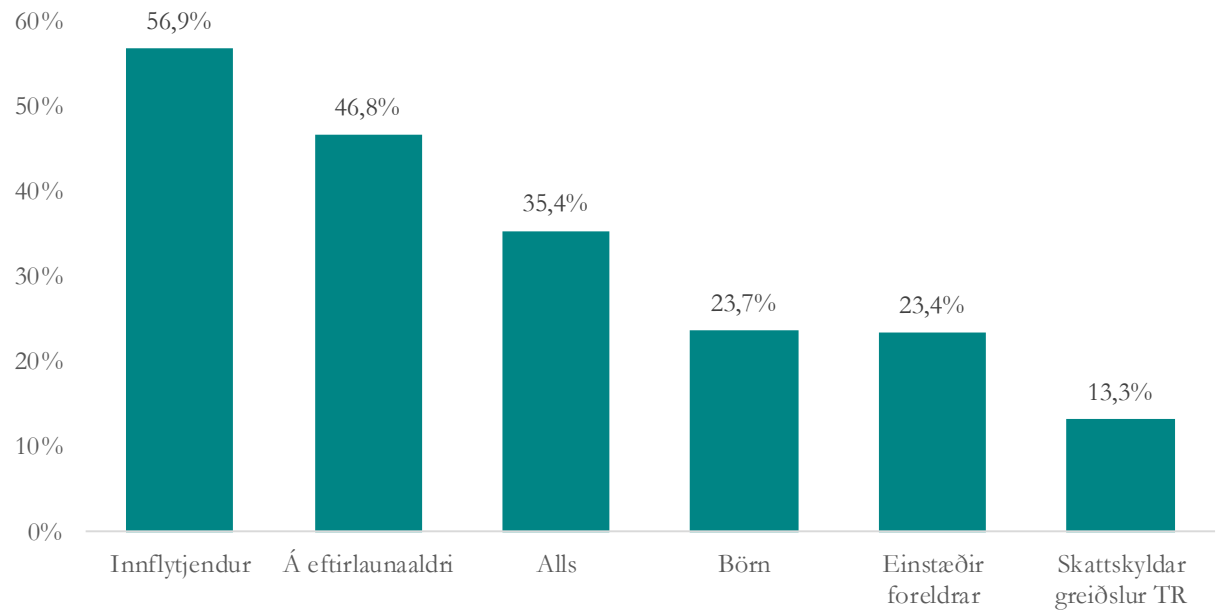
Hlutfall mismunandi hópa undir lágtekjumörkum 3–5 eða 4–5 ár á tímabilinu 2016–2020.

Lágtekjubið á hverju ári 2000–2020

Lágtekjubilið
fyrir
mismunandi
hópa árið
2020

Tilfærslur

Fjöldi sem var undir lágtekjumörkum 2020 með og án húsnæðis- og barnabóta

	Undir lágtekju- mörkum	Án húsnæðis- eða barnabóta	Lyft	Hlutfall sem sleppur
Alls	47.795	55.992	8.197	15%
Einstæðir foreldrar	9.624	14.489	4.865	34%
Börn	9.367	14.068	4.701	33%
Önnur kynslóð	1.053	1.487	434	29%
Skattskyldar greiðslur TR	5.567	6.831	1.264	19%
25-34 ára	13.326	14.595	1.269	9%
Innflytjendur	13.659	14.792	1.133	8%
Eldriborgarar	2.682	2.710	28	1%

Áætlaður kostnaður við að lyfta fjölskyldum undir lágtekjumörkum upp að mörkunum árið 2020

	Meðaltal	Fjöldi	Heildarupphæð
Allir	2.129.269	33.848	72.071.497.112 kr
Barnafjölskyldur	2.704.832	6.084	16.456.197.888 kr
Börn einstæðra foreldra	1.781.795	3.747	6.676.385.865 kr
Fjölskyldur öryrkja	791.660	5.453	4.316.921.980 kr
Barnafjölskyldur öryrkja	1.072.136	1.097	1.176.133.192 kr
Fjölskyldur innflytjenda	2.285.558	12.155	27.780.957.490 kr
Innflytjendafjölskyldur með börn	2.296.511	1.732	3.977.557.052 kr
Fjölskyldur eldri borgara	2.109.247	2.486	5.243.588.042 kr

Kynning á skýrslu: Fátækt og áætlaður samfélagslegur kostnaður.

Velferðarvaktin, 22. ágúst 2023.

Halldór S. Guðmundsson.

Samfélagslegur kostnaður vegna fátæktar

- Íþyngjandi fyrir
 - Einstaklinginn
 - Samfélagið
- Útgjöld hins opinbera
 - Bein áhrif: – tilfærslur og aukin þjónustupörf
 - Óbein áhrif: - heilsa, afbrot, löggæsla og réttarvarsla
 - Neikvæð áhrif á framleiðni og hagvöxt, félagslegur arfur og framtíðarkostnaður
- Aðgerðir: fjárfesting að draga úr fátækt og skaðlegum áhrifum hennar

Rannsóknir og aðferðir við að meta samfélagslegan kostnað

Ólík samfélög, tímabil rannsókna sem leggja mat á:

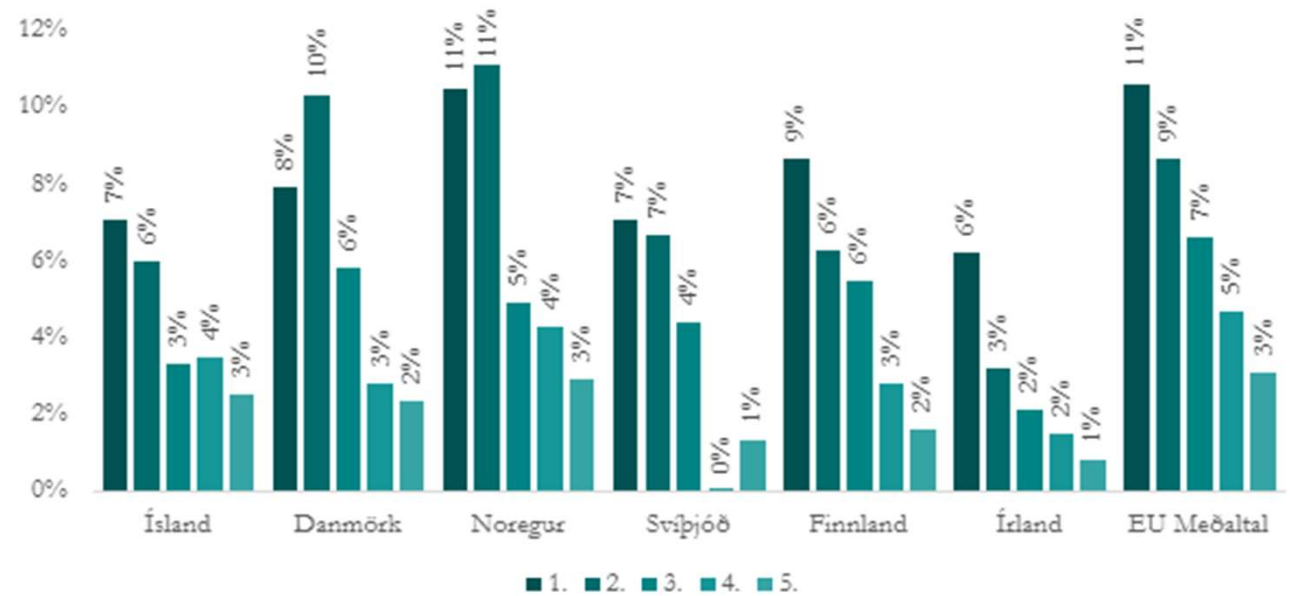
- Heildarkostnað samfélagsins
- Áhrif fátæktar á útgjöld samfélagsins
- Kostnaður vegna fátæktar barna

	Land	Samfélagslegur kostnaður (% af VLF)	Athugasemd	Heimild	Útgáfuár skýrslu
1	Ontario, Kanada	5,5 - 6,6%	Heildarkostnaður samfélags	Laurie	2008
2	British Columbia, Kanada	4,1 - 4,7%	Heildarkostnaður samfélags	Ivanova	2011
3	Québec, Kanada	5,8 - 6,3%	Heildarkostnaður samfélags	Barayandema og Fréchet	2012
4	EU	0,8 - 1,2%	Einblína á samfélagslegan kostnað vegna fátæktar fólks á vinnualdri	Ozdemir og Ward	2014
5	Bretland	3,6%	Bein og óbein áhrif á útgjöld hins opinbera	Bramley o.fl.	2016
6	Írland	1,1 - 2,6% af vergum þjóðartekjum	Bein og óbein áhrif á útgjöld hins opinbera	Collins	2022
7	Bandaríkin	1,4 - 2,8%	Einblína á tekjutap vegna barnafátæktar	Sherman og Edelman, Children's Defence Fund	1994, 1996

Fátækt <---> heilsa

- Sterk tengsl
- Mat á eigin heilsu breytilegt eftir tekjuhópum
- Umframkostnaður heilbrigðiskerfis um 7,2% - eða 0,6-0,9% af vergri landsframleiðslu

- **Mynd 32: Hlutdeild þeirra sem segjast vera við slæma heilsu eftir tekjufimmtungum (Eurostat, tölur frá 2018).**

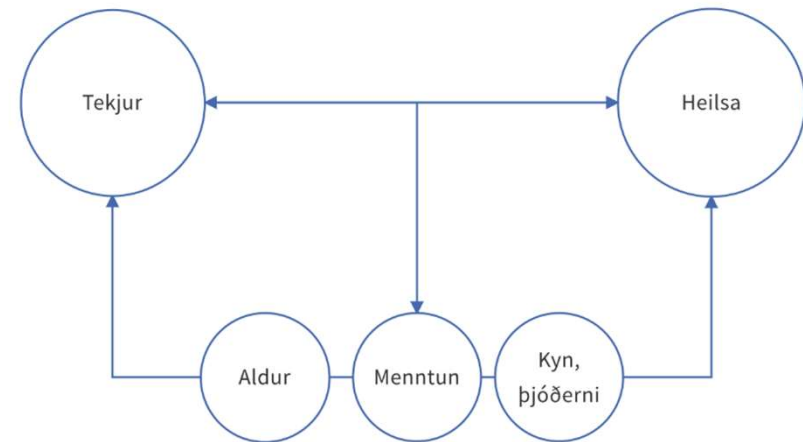

Útgjöld til heilbrigðismála

2021 = tæplega 25% af heildarútgjöldum ríkissjóðs

Ætlaður ávinningur ef lægstu tekjur væru hækkaðar -- 19-21 m.kr.

- Líklega ofmat: umfang fátæktar minna hér en í Kanada, tekjuhópar (1,2,3) ólíkir og notkun á heilbr.þjón., gagnvirkni heilsu og tekna, grípa þurfi inn fyrr og tryggja menntun

Tafla 6: Áhrif fátæktar á útgjöld til heilbrigðismála (ISK ma.kr. miðað við verðlag 2021).

(1)	(2)	(3)	Neðri mörk	Efri mörk
8,6 - 21 ma.kr.	5,8 - 14 ma.kr.	0 - 4,5 ma.kr.	0 ma.kr.	21 ma.kr.

Fátækt og afbrot

- Samfélagslegur kostnaður – löggæsla, réttargæsla og öryggismál – 54 m.kr. eða 1,64% VLF.
- Reiknaður kostnaður vegna afbrota sem skýrist af fátækt = um 16 m.kr. (bls 52)
- Samband fátæktar og afbrota flókið. Annað s.s. Eignatjón, líkamlega og andlegan skaða fórnalamba, vantar uppl. um bakgrunn fanga, orsakasamhengi tekna og afbrota ekki skýrt, áhrif óbein í gegnum læsi og menntun, kallar á aðrar aðgerðir – börn og skólakerfið

Mynd 35: Tilgáta um tengsl fátæktar og afbrota.

Samfélagslegur kostnaður
fátæktar vegna afbrota

1,5 - 3 ma.kr.

Áhrif fátæktar á tekjur og framleiðni

- Möguleg áhrif þess að auka tekjur / framleiðni í neðstu tíundum – fækka einstaklingum í neðstu tekjuhópum – 11- 30 m.kr.

Áætlaður tekjuauki ef fjölskyldur í þrepi 1 myndu flytjast í þrep 2. Gert er ráð fyrir 8.000 fjölskyldum í hverri tíund.

Breyting 29,2 ma.kr. 11,1 ma.kr.

Áætlaður tekjuauki ef fjölskyldur í þrepi 1 og 2 myndu flytjast í þrep 3. Gert er ráð fyrir 8.000 fjölskyldum í hverri tíund.

Breyting 64,8 ma.kr. 30,2 ma.kr.

Tekjutíund	Meðal- atvinnutekjur fjölskyldu á ári	Meðaltlífærslur á ári	Meðal- tekjuskattar á ári	Skatttekjur á fjölskyldur að frádrögnum bótum og líffeyri
1.	5.325.348	2.205.456	934.248	-1.271.208
2.	8.982.000	2.043.972	2.154.504	110.532
3.	11.203.812	1.540.104	2.845.236	1.305.132
4.	12.968.604	1.341.600	3.448.968	2.107.368
5.	14.743.104	1.086.180	4.040.388	2.954.208
6.	16.671.240	761.784	4.659.804	3.898.020
7.	18.542.964	660.792	5.338.260	4.677.468
8.	20.961.924	543.180	6.199.572	5.656.392
9.	24.235.068	730.164	7.621.236	6.891.072
10.	35.804.064	1.188.732	13.466.232	12.277.500

Tafla 11:

Áætlaður heildarkostnaður samfélagsins vegna fátæktar.

Kostnaður	Kostnaður sem leggst beint á einstaklinga sem búa við fátækt	Kostnaður hins opinbera vegna fátæktar	Kostnaður sem leggst á aðra í samfélaginu	Heildarkostnaður vegna fátæktar	
Heilbrigðismál		0–21 ma .kr.		0–21 ma .kr.	
Afbrot		0,32–0,63 ma .kr.	1,18–2,37 ma .kr.	1,5–3 ma .kr.	
Tapaðar tekjur/ framleiðni	28,2–34,6 ma .kr.	11,1–30,2 ma .kr.		29,3–64,8 ma .kr.	39,3-64,8
Tapaðar tekjur/ framleiðni vegna fátæktar barna	0,53–1,69 ma .kr.	0,32–1,51 ma .kr.		0,85–3,2 ma .kr.	
Alls	28,73–36,29 ma .kr.	11,74–53,34 ma .kr.	1,18–2,37 ma .kr.	31,65–92 ma .kr.	41,65-92
				1–2,8 % af VLF	

Framhaldið – alþjóðlegt verkefni og hluti sjálfbærnimarkmiða

Tillaga um áframhald, auðgun gagna og frekari greiningar og tillögur v. fimm hópa;

- Innflytjendur, Einstæðir foreldrar, Barnafjölskyldur, Námsmenn, Öryrkjar
- Unnið á næstu 20 mánuðum
- Stuttar, kjarnaðar samantektir með tillögum.

Markmiðið er að bæta skilning á stöðu og sérkennum þeirra hópa sem mælast undir lágtekjumörkum.

Slík greining er forsenda þess að þróa markvissar leiðir til stuðnings fyrir einstaklinga og hópa.